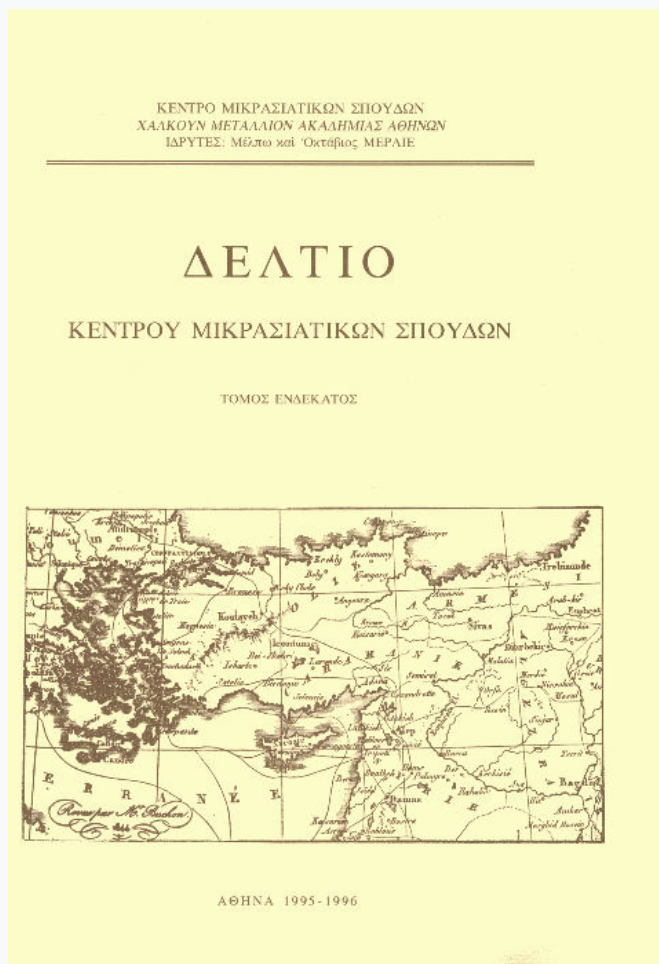

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 11 (1995)

Μάγδα Μ.Κιτρομηλίδου, Το Μικρασιατικό ζήτημα στην εφημερίδα Πάφος της Κύπρου

Σταύρος Θ. Ανεστίδης

doi: [10.12681/deltiokms.65](https://doi.org/10.12681/deltiokms.65)

Copyright © 2015, Σταύρος Θ. Ανεστίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ανεστίδης Σ. Θ. (1995). Μάγδα Μ.Κιτρομηλίδου, Το Μικρασιατικό ζήτημα στην εφημερίδα Πάφος της Κύπρου. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 11, 409–411. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.65>

έθνικῶν κέντρων: δὲν ἐπρόκειτο πλέον γιὰ τὴν ἀντιπαράθεση ἀλτρωτισμοῦ/έθναρχίας ἀλλὰ γιὰ παραταξιακὴ ἀντιπαλότητα, ἐφ' ὅσον τὸ Πατριαρχεῖο παρέμενε προσκολλημένο στὸν βενιζελισμό παρὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν βασιλικῶν στὴν Ἀθήνα. Δεδομένου πάντως ὅτι ὁ συγγραφέας διαπραγματεύεται τὸ θέμα του μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ιστορίας, εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσες καὶ χρήσιμες οἱ ἀντιδράσεις τὶς ὁποῖες καταγράφει, προερχόμενες τόσο ἀπὸ τὰ πρεσβυγενῆ πατριαρχεῖα καὶ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου ὅσο καὶ ἀπὸ ἱεράρχες τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης.

Γιὰ τὸ ἀντικανονικὸν πάντως τῆς ἐκλογῆς, ἅς μοῦ ἐπιτραπεί ἐδῶ ἡ ὑπόμνηση τῆς ἀπόψεως τοῦ Μανουὴλ Γεδεών, «Δῆθεν ὑπὲρ νόμων ἀγών», *Πρωτεύουσα*, ἔτος Α', ἀρ. 93, 94, 99, 101 (4, 5, 10, 12 Ἰανουαρίου 1922), ἐκφρασμένης ἐν θερμῷ, ἐν τούτοις σημαντικῆς ὡς πρὸς τὴν προσέγγιση τοῦ ζητήματος ἀπὸ τὴν σκοπιὰ ἐνὸς γνήσιου πολέμιου τοῦ φυλετισμοῦ καὶ τῶν ἐθνοκεντρικῶν πολιτικῶν.

Θὰ ἤθελα νὰ κλείσω τὸ παρὸν σημεῖωμα μὲ τὴν ἀκόλουθη σκέψη: Ἡ παρούσα μελέτη ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς ὄχι συνήθεις περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες ἓνας μελετητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ιστορίας διαπραγματεύεται τὸ θέμα του ἐπιδιώκοντας καὶ τὴν προσέγγιση τῶν ἐκφάνσεων ποὺ ὑπνοῦνται τοῦ πεδίου τῆς θύραθεν ιστορίας. Ἡ ἔλλειψη πάντως τῆς ἀρετῆς αὐτῆς ἰσχύει καὶ στὸ ἀντίστροφο σχῆμα καὶ συνίσταται στὴν ἀγνοία, ἀν ὄχι στὴν παραγνώριση, σημαντικῶν καὶ οὐσιωδῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ἐκ μέρους τῆς νεοελληνικῆς ιστοριογραφίας.

ΣΤΑΥΡΟΣ Θ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Μάγδα Μ. Κιτρομηλίδου, *Τὸ Μικρασιατικὸ Ζήτημα στὴν ἐφημερίδα Πάφος τῆς Κύπρου*, Λευκωσία 1994, 216 σσ.

Στὴν Κύπρο, ἡ ἐθνικιστικὴ ἰδεολογία ποὺ εἶχε μεταλαμπαδευτεῖ ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ κράτος στὸ πλαίσιο τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐθνικοῦ κέντρου ἐπιβίωσε καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ, ἡ ὁποία, ἀν μὴ τί ἄλλο, ἀποτέλεσε ἰσχυρὸ ὀπίσθημα γιὰ τὸν ἑλλαδικὸ ἀλτρωτικὸ ἰδεαλισμό. Ἡ κλιμάκωση, πάντως, τῶν κυπριακῶν διεκδικήσεων, ὕστερα ἀπὸ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ἀπέφερε τὴν ἀντιστροφὴ τῶν ρόλων στὸ ἱστορικὸ προσκήνιο τῆς θεωρίας τοῦ ἐθνικοῦ κέντρου: ἐπιδίωξη ἐνσωμάτωσης στὸ ἑλληνικὸ κράτος ἐκπορευόμενη ἀπὸ τὴν περιφέρεια, καὶ τὸ ἐθνικὸ κέντρο, βάσει τῆς παρακαταθήκης τοῦ Βενιζέλου, διστακτικὸ στὸ νὰ ἀκολουθήσει μαχητικότερη πολιτικὴ ἐναντι τῶν ἐνωτικῶν αἰτημάτων. Ἐμελλε, πάντως,

ή έννοια τοῦ ἔθνικοῦ κέντρου νὰ τεθεῖ σὲ νέα βάση μὲ τὴ δημιουργία τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας (1960), ἡ ὁποία, ἐμφανιζόμενη ὡς δεῦτερο ἀνεξάρτητο ἑλληνικὸ κράτος στὴν ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἐθνικισμοῦ, προκάλεσε τὸ ψυχολογικὸ πλέγμα γιὰ τὴν ἐπαναλειτουργία τῶν ἀντανакλαστικῶν τοῦ ἐνωτικοῦ μεγαλοῦδεατισμοῦ. Οἱ συνέπειες ὑπῆρξαν τραγικὲς καὶ πάλι ὡς πρὸς τὸν ἱστορικὸ ρόλο καὶ τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἑλληνισμοῦ σὲ μιὰ ἱστορικὴ του κοιτίδα. Τὰ ἴδια ἀντανакλαστικά νομίζω ὅτι μπορεῖ νὰ διαγνώσει κανεῖς, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, καὶ στὴν πολιτικὴ τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἐναντι τῶν νεόδημιτων «τουρκογενῶν» Δημοκρατιῶν τῆς πρώην Σοβιετικῆς Ἑνώσης.

Φαντάζομαι πὼς ὅταν τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1921, ὑπὸ τὴν εὐφορία καὶ τὴ βεβαιότητα ποὺ προξένησαν οἱ ἀρχικὲς νίκες τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὴ μικρασιατικὴ χερσόνησο, ὁ μικρασιάτης λόγιος Πασχάλης Πασχαλίδης ἐξέφραξε τὴν πεποίθηση ὅτι «ἡ Ἑλλάς δὲν δύναται νὰ ζήσει ἄνευ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἥτις ἀποτελεῖ οἶονεὶ τὸν ἕτερον τῶν πνευμόνων, ἴσως τὸν σπουδαιότερον δι' ὧν ἀναπνέει τὸ ἔθνος», δὲν θὰ μποροῦσε τότε νὰ φαντασθεῖ ὅτι ὄχι μόνον ἡ μικρασιατικὴ ἐκστρατεία θὰ εἶχε τραγικὴ κατάληξη ἀλλὰ καὶ ὅτι ὁ ἀλυτρωτικὸς ἐθνικισμὸς θὰ εἶχε καὶ μεταγενέστερα ἐπιπτώσεις ὡς πρὸς τὴ μοῖρα τοῦ ἐξωελλαδικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς δημοσιεύθηκαν στὸ φύλλο τῆς 2ας Σεπτεμβρίου 1921 τῆς κυπριακῆς ἐφημερίδας *Πάφος*. Ἦταν τὸ πρῶτο φύλλο τοῦ ἐβδομαδιαίου ἐντύπου τοῦ δικηγόρου Λοῦζου Φιλίππου, ὁ ὁποῖος διαπίστωνε τὴν ἐκπαιδευτικὴν πενία καὶ τὴν οἰκονομικὴ καχεξία τῆς γενέτειράς του, Πάφου, πιστεύοντας ὅτι ἡ θεραπεία τῆς κατάστασης προέβλεπε ὡς ἔθνικὸ καθήκον ἀλλὰ καὶ ὡς πρόκριμα τῆς μελλοντικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐνώσεως μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἔτσι καὶ τὸ Μικρασιατικὸ Ζήτημα καταλαμβάνει ἐξ ἀρχῆς περίοπτη θέση μὲ τὴ δημοσίευση τοῦ ἀρθροῦ τοῦ Π. Πασχαλίδη, «Ἡ σημασία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διὰ τὴν Ἑλλάδα».

Ἡ παρούσα ἐργασία τῆς Κυπρίας φιλολόγου Μάγδας Μ. Κυτρομηλίδου, ἡ ὁποία, ὅπως καὶ ὁ πατέρας τῆς Πασχάλης Πασχαλίδης, ἔχει πολυετὴ καὶ σημαντικὴ διακονία στὴν ἐκπαίδευση καὶ τὴ λαογραφικὴ ἐρευνα τῆς Κύπρου, διερευνᾷ ἀκριβῶς αὐτὴ τὴ συστηματικὴ καταγραφή τῆς κρισιμότερης φάσης τοῦ Μικρασιατικοῦ Ζητήματος ἀπὸ τίς στήλες τῆς *Πάφου*, ἀπὸ τὸ ἐναρκτήριο φύλλο τῆς 2ας Σεπτεμβρίου 1921 ἕως τὸ φύλλο τῆς 8ης Δεκεμβρίου 1922, ὁπότε καὶ ἔχουμε ἓνα δραματικὸ *terminus*. Οἱ σελίδες τοῦ βιβλίου, πάντως, δὲν παρέχουν στὸν ἀναγνώστη μόνον ἓνα εὐσύννοπο χρονικὸ αὐτῆς τῆς διετίας, ἀλλὰ, καὶ ἐδῶ ἐγκτεται οὐσιαστικὰ ἡ συμβολὴ τῆς ἐργασίας, ἀναδεικνύουν μιὰν ἐνδιαφέρουσα καὶ σημαντικὴ μαρτυρία ὡς πρὸς τὴν πρόσληψη τῶν γεγονότων ἀπὸ πνευματικὲς δυνάμεις εὐρισκόμενες ἐκτὸς τοῦ προσκηνίου τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι. Ἐπὶ παραδείγματι, στίς 14 Ὀκτωβρίου 1921, τὸ κύριο ἄρθρο τῆς ἐφημερίδας ἐπέχει θέση κατακραυγῆς καὶ θρήνου γιὰ τὴν ἐξόντωση τοῦ ἑλληνισμοῦ

ἀπὸ τὸν κεμαλικὸ στρατό, ἐνῶ ὁ συντάκτης του προτρέπει τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση νὰ κρατήσει πάση θυσίᾳ τὰ κεκτημένα ἐδάφη, γιατί «οὐαὶ καὶ ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τὸν διαβιόντα εἰς αὐτά. Μέχρι τοῦ τελευταίου θὰ ὑποστῇ τὴν αὐτὴν ἀθλίαν τύχην τῶν μαρτύρων ἀδελφῶν», ἐνῶ στὸ κύριο ἄρθρο τῆς 11ης Αὐγούστου 1922: «Ἡ διευθέτησις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. Κρίσιμοι ἐθνικαὶ περιστάσεις» ἐκφράζεται ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ ἐπανακατάληψις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τοὺς Τούρκους θὰ ἔχει ὡς συνέπεια τὸν πλήρη ἀφανισμό τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἀφ' ἐτέρου δέ, ἡ ἀπώλεια τῆς μικρασιατικῆς χερσονήσου, ἡ ὁποία διακρίνεται γιὰ τὸν πλοῦτο της, θὰ ὀδηγήσῃ τὸ ἑλληνικὸ κράτος σὲ πτώχευσι. Στὶς 24 Νοεμβρίου 1922, ὑπὸ τὸν εὐγλωττο τίτλο «Τὸ τραγικὸν τέλος», ἐκδηλώνεται ἀποτροπιασμὸς γιὰ τὴ θανατικὴ ἐκτέλεσις τῶν ἑξὶ καὶ ἀπευθύνεται ἐκκλησιὰ γιὰ τὴν ψυχραμὴ ἀντιμετώπιση τῆς κατάστασις: «Εὐχόμεθα ὅπως ἡ πατρίς ἐξέλθῃ ὅσον τὸ δυνατόν μὲ ὀλιγωτέρας ζημίας ἀπὸ τὰς συνετείας μῆς πρωτοφανοῦς ἡττης, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῆς ὁποίας ἄμεσος συνέπεια εἶναι τὰ διαδραματιζόμενα σήμερον ἐν Ἑλλάδι γεγονότα. Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν, θέτων τὸ γενικὸν συμφέρον ὑπεράνω κομμάτων, τὴν Πατρίδα ὑπεράνω τῶν ἀτόμων, ὀφείλει νὰ ἔχει ὑπ' ὄψιν του ὅτι *salus populi suprema lex esto*».

Ἡ ἐρευνήτρια δὲν περιορίσθηκε, καὶ καλῶς ἔπραξε, μόνο στὴν ἀνάδειξη τῶν δημοσιευμάτων ποὺ ἀφοροῦν στὶς ἐξελίξεις στὴ Μικρὰ Ἀσία. Κατέγραψε ἐπίσης καὶ δημοσιεύματα ποὺ συσχετίζονται μὲ τὶς εὐρύτερες πτυχές τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος καὶ ἰδίως, μὲ τὰ τεκταινόμενα καὶ τὶς ζυμώσεις στὸν κυπριακὸ χῶρο, βοηθώντας ἔτσι τὸν ἀναγνώστη στὸ νὰ παρακολουθήσῃ τὴ διαπλοκὴ τῶν γεγονότων, ἀλλὰ καὶ στὸ νὰ διαμορφώσῃ ἄποψη ὡς πρὸς τὴ φυσιογνωμίᾳ τῆς ἐφημερίδας. Στὴν πληρέστερη κατατόπιση τοῦ χρήστη τῆς ἐργασίας συμβάλλει οὐσιαστικά καὶ ὁ σχετικὸς ὑπομνηματισμὸς τῆς συγγραφέως. Ὡς παράρτημα τοῦ βιβλίου δημοσιεύονται τὰ ἄρθρα τοῦ Π. Πασχαλίδη, «Ἡ σημασία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διὰ τὴν Ἑλλάδα» καὶ «Σμύρνη», συνέντευξις τοῦ Μητροπολίτου Πάφου Ἰακώβου Ἀντζουλᾶτου μὲ τὸν ἀρχιστράτηγο Ἀναστάσιο Παπούλα στὴ Σμύρνη καὶ ἐγκύκλιος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυρίλλου Γ' ἀναφερόμενη στὸν δραματικὸ ἐπίλογο τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καὶ ἡ εἰκονογραφικὴ πλαισίωσις τῶν κειμένων, ἡ ὁποία καθ' ὅσον ἀφορᾷ στὸν μικρασιατικὸ ἑλληνισμό ἀντλήθηκε ἀπὸ τὸ φωτογραφικὸ ἀρχεῖο τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν.